

Livsmässa om bildhuggaren J.A.G.S. uruppförs i hans hemby Segerstad

Nu har Ölandsbonden och bildhuggaren Johan August Gustafsson fått en egen mässa, snart hundra år efter sin död.

Kalmartonsättaren Hans Gurstad-Nilsson hyllar "den öländske faraonen" i ett nyskrivet rekviem, en ovanlig "livsmässa", som uruppförs vid en konsert i Segerstads kyrka den 28 augusti.

Publicerad 22 augusti 2022

Hans Gurstad-Nilsson och Per Nyström hyllar den öländska bonden och bildhuggaren Johan August Gustafsson i ett nyskrivet rekviem. Foto: Linda Eliasson

Allt började med att Hans Gurstad-Nilsson och musikern Per Nyström för några år sedan träffades i Resmo, hemma hos vännen Cke Lavér, ordförande i arrangörsföreningen Musik på

Allvar. De upptäckte att de hade mycket gemensamt, både kärleken till musiken och kärleken till Öland.

– Jag berättade om min favoritplats på sydöstra delen av ön. Om hur vackert det är, hur himlen går ihop med vattnet. Om det speciella ljuset, som man skulle vilja tonsätta, säger Per Nyström.

Han frågade sin nya vän om han inte kunde skriva ett musikstycke som utgick från den platsen. Något för solocello och blandad kör, en mycket ovanlig kombination, tänkte han sig.

Hans Gurstad-Nilsson tände genast på idén.

Per Nyström och Hans Gurstad-Nilsson repeterar inför uruppförandet av den nyskrivna mässan.
Foto: Linda Eliasson

– Det lät ju väldigt spännande. Jag har också varit mycket på Öland, både som liten och under min tid som arkeolog på läns museet i Kalmar.

När Hans Gurstad-Nilsson sedan kom på att verket kunde handla om den märklige bonden J.A.G.S. föll bitarna på plats.

J.A.G.S., eller Gustaf-Jon som han kallades hemma i Segerstad, hade svårt att livnära sig på jordbruket. Därför ägnade han sig även åt fiske och åt att bärga vrakdelar från stranden på sydöstra Öland. Han var uppfinnare och började tidigt skulptera träfigurer av vrakgods. Men hans träskulpturer sågs inte med blida ögon av folk i trakten.

När Hans Gurstad-Nilsson började komponera, tänkte han att det fanns något tragiskt i särlingen J.A.G.S. livsöde. Men ju mer han fördjupade sig i hans person förstod han att det handlade om en man med ett ljust sinnelag, en man som var ganska tillfreds med livet.

Johan August Gustafsson levde mellan 1852–1932. Foto: Arkivbild

– Så det blev mer av en livsmässa än en dödsmässa. Han är ju en figur som man blir väldigt väldigt glad av. Det finns en sorts jubel över hela hans livsberättelse

Även om Gustaf-Jon betraktades mer eller mindre som en kuf av sin omgivning, var han nog ändå respekterad för sina kroppskrafter och för att han gav sig ut och räddade folk i sjönöd, ofta med livet som insats, tror Hans Gurstad-Nilsson.

– Man gillade nog också de möbler han gjorde, fantastiska möbler som fortfarande finns kvar. Men hans träfigurer gick nog inte hem i stugorna.

Per Nyström är också fascinerad av den kreativa bonden.

– Jag tänker mig hur otroligt det var att där och då vara bonde och samtidigt följa sin inre vision, att ha ett konstnärligt måste, en uttryckskraft som måste fram. Det är något väldigt vackert och väldigt rörande över det, och något man vill hylla.

Ett drygt år har det tagit Hans Gurstad-Nilsson att skriva verket, ett rekviem på 30–40 minuter med titeln ”J.A.G.S. Den öländske faraonen”.

– Jag bestämde redan från början att komponera intuitivt. Att låta saker komma som de gör. Alla vi som vuxit upp och arbetat med musik, har en massa musikaliskt stoff inom oss att ösa ur. I det här fallet kändes det väldigt rätt att bara öppna den kranen, säger Hans Gurstad-Nilsson, som även skrivit librettot till mässan.

Verket består av sex satser, som speglar olika episoder och bilder ur J.A.G:s liv. Det börjar med hungersnöden 1867–69 och massemigrationen från ön. J.A.G:s syskon for till Australien och Amerika, men han blev kvar.

– Om man ska kunna förstå hur folk hemmavid tänkte om hans skulpturer, måste man ha nödåren i åtanke. Att vid den tiden ägna sig åt de här figurerna!

En sats i mässan utgår från hustruns längtan efter barn. Gustaf-Jon och hans fru fick inga barn, det blev träbarn i stället. En annan sats handlar om ett skepp som strandat utanför Segerstad och hur J.A.G.S. och hans kumpaner ger sig ut i gryningen.

– Han är så tacksam att berätta om. Gränsen mellan verklighet och saga är väldigt tunn. Det har också varit styrande för kompositionen av musiken, säger Hans Gurstad-Nilsson, som även inspirerats av det folkliga draget i allmogekonst.

Gustaf-Jon var inspirerad av de mytiska berättelserna. Det har något som Hans Gurstad-Nilsson velat ta fasta på.

–Jag har öppnat upp mot fantasin och låtit J.A.G.S. livsberättelse möta de gamla myterna.

Precis som den grekiske uppfinnaren och konstnären Daidalos tillverkade J.A.G.S. vingar, som han försökte flyga med från ladugårdstaket hemma. Han lär ha kommit åtta meter, innan han störtade i dynghögen.

J.A.G.S. konst är en blandning av olika uttryck från olika tider. Det är Hans Gurstad-Nilssons musik också. Dåtid och nutid möts.

”Vi minns fortfarande den här karaktären, hans figurer finns kvar, han har ett eget museum. Jag tänker att han lyckats korsa glömskans hav. Det är sensmoralen i verket.”

Hans Gurstad-Nilsson.

– Musiken är ett möte mellan samtiden och historien, ett medvetet möte mellan modern konstmusik och traditionell klassisk musik. Den musik jag skriver använder sig av båda världarna, säger han.

Han beskriver musiken som melodisk, stillsam men även fartfylld och jublande.

– Den tar ut svängarna ibland och blir romantisk, men där finns också en viss kärvhet. Den är väldigt tillgänglig, skulle jag säga. Det folkliga tilltalet har varit viktigt för mig.

Han säger att verket ligger nära honom själv.

– Det har med polariteten mellan centrum och periferin att göra. J.A.G.S. satte inte sitt ljus under skäppa, han seglade med sina figurer till Stockholmsutställningen och ställde ut några av sina bästa verk där. Han fabulerade också, att han blev inbjuden på kaffe till kungen och drottningen. Det finns något väldigt starkt över det, en insikt om att det vi har här nere är något värdefullt, historier som förtjänar att berättas. På det sättet är han en stor inspirationskälla.

Per Nyström och Hans Gurstad-Nilsson fascinerats både av J.A.G.S. person och hans konstnärskap. Foto: Linda Eliasson

”Än snidar vi på drömmarnas skär”, sjunger kören i mässan, som ytterst är en hyllning till fantasin och konsten. Hans Gurstad-Nilsson tycker att den kreative bonden har något viktigt att säga oss som lever idag.

– Vi minns fortfarande den här karaktären, hans figurer finns kvar, han har ett eget museum. Jag tänker att han lyckats korsa glömskans hav. Det är sensmoralen i verket. Om man känner att man har förmågan berätta, att tänka utanför ramarna, då ska man göra det. Det är precis sådana kvinnor och män vi behöver, inte minst i dessa tider när mycket ser så mörkt ut.

Per Nyström instämmer.

– J.A.G.S. gick emot strömmen och följde sin egen röst. Hans gärning lever, han talar till oss här och nu, gör oss glada, tröstar oss och inspirerar oss. Det är det som är meningen med konst, vare sig det handlar om bildhuggeri, målning eller musik.

Den 28 augusti framförs mässan av cellisten Per Nyström, tidigare medlem i Camerata Nordica, samt medlemmar från Radiokören och Eric Ericsons kammarkör under ledning av Fredrik Malmberg, chefsdirigent för Eric Ericsons kammarkör.

– Vi bestämde oss för att satsa högt och försöka få hit några av landets främsta körsångare och ledare, och så lyckades vi med det. Det är fantastiskt roligt att arbeta med dem. Och att de kommer och sjunger på sydöstra Öland. Tänk om Gustaf-Jon hade vetat det för hundra år sedan, säger Per Nyström.

Fakta

Konsert

Vad: Uruppförande av mässan "J.A.G.S. Den öländska faraonen" av kalmartonsättaren Hans Gurstad-Nilsson. Dessutom musik av Hugo Alfvén, Edward Grieg, Valborg Aulin, Sven-David Sandström med flera.

Med: Cellisten Per Nyström, kören Vokalharmonin, som består av sångare ur Radiokören och Eric Ericsons kammarkör, under ledning av Fredrik Malmberg, chefsdirigent för Eric Ericsson kammarkör.

Var: I Segerstads kyrka.

När: 28 augusti.

Arrangör: Musik på Allvar i samverkan med J.A.G.S. Museum och Kalmar Läns Hembygdsförbund.